

Dyrevernalliansen

FAKTA OM GRISER OG PRODUKSJON AV SVINEKJØTT

OM GRISENES BEHOV OG FORHOLDENE PÅ GÅRDEN

Oppdatert 01.11.2024

De aller fleste norske griser lever hele livet innesperret i små betongbinger. Under naturlige forhold er griser aktive, nysgjerrige og lærevillige, omtrent som hunder. Mange griser reagerer med sterk frustrasjon på livet i fangenskap og utvikler adferdsforstyrrelser.

// NØKKELTALL

- Antall griser slaktet i Norge, 2023: **ca. 1,53 millioner** [1]
- Antall griser som blir kirurgisk kastret, 2023: **ca. 713.000** [1]
- Antall griser som blir vaksinert, i stedet for kastrering, 2023: **28.363** [1]
- Mens grisen i naturen (villsvinet) gjerne får 4-6 unger, føder norske purker gjennomsnittlig **16,2** grisunger ved hver fødsel. **6,7 %** av grisungene er dødfødte, og ytterligere **11,5 %** dør før avvenning ved 33,2 dagers alder.[1,2,3,4]
- På norske slakterier hadde **9 %** av de innleverte purkene liggesår i 2013.[5] Det har ikke blitt publisert nasjonale tall om forekomsten av dette de siste årene.
- En norsk slaktegris vokser gjennomsnittlig over **1,1 kg** daglig. [2]
- En gris som lever naturlig blir normalt cirka 15 år gammel og kan bli opptil **25-30 år** under gode forhold. På norske gårder er gjennomsnittlig slaktealder for ei purke rundt **2-3 år**.[6]

// FAKTA OM EVNENE TIL GRISER

- Griser har godt fargesyn og svært god luktesans. De gjenkjenner mennesker, og kan lett lære å se forskjell på dem.[12]
- Griser husker godt områder, og kan orientere seg etter hukommelsen og ved hjelp av lukter og synsinntrykk.[17]
- Når purka skal føde bygger hun rede. Hun graver en grop og henter gress, greiner og annet materiale. Når redet er ferdig graver hun seg inn, slik at hun blir liggende i en slags tunnel.[7]

Griser husker godt. | I. Pedersen

// INNHOLD

- GRISENS LIV I NATUREN
- UTFORDRINGER FOR GRISEN SOM HUSDYR
- KRITIKK AV GRISEHOLD
- DRIFTSFORMER MED BEDRE DYREVELFERD
- DYREVERNALLIANSENS ARBEID
- DU KAN HJELPE GRISENE
- KILDER

GRISENS LIV I NATUREN

Dagens produksjonsgris er avlet frem fra villsvinet. Villsvin lever fremdeles i de europeiske skogene. Villsvinet og den tamme produksjonsgrisen ser forskjellig ut, men deler mange fellestrekk i levemåte. Derfor får en god innsikt i grisens naturlige behov ved å studere villsvinet i naturen.[7,8]

Sosialt liv:

Grisen lever i familier, som består av purka og ungene hennes. Hvis flere slike familier går i det samme området, lever de stort sett i fredelig sameksistens. Familiene har faste hvileplasser i området de beiter i. På plassen lager de et reir av greiner og strå. Der sover de ofte tett sammen. Grisen er renslig. Det faste avtredet ligger derfor et stykke unna.[3,7,8]

Når rånene blir kjønnsmodne, forlater de søsknene. Det er ikke uvanlig at de unge rånene danner egne små flokker. En voksen råne går alene, og streifer over større områder enn familien.[7]

Bosted:

Grisen er svært tilpasningsdyktig, men trives i skog og mark. Den ønsker å være i områder med gjørmehull og vegetasjon som gir skygge. Selv om grisen ikke er territoriell, beveger den seg over forholdsvis store områder.[7,8] Grisen mangler svettekjertler, og den glisne grisebusten gjør at huden lett blir solbrent. Derfor ønsker den et sted med skygge, og trenger en vannpytt eller helst en gjørmedam der den kan avkjøle seg. Når gjørma størkner og løsner, renser den samtidig huden for utøy. Den setter pris på opplevelsen av å ta seg et gjørmebad.[9]

Aktivitetsbehov:

Grisen bruker helst mesteparten av dagen på å beite og utforske omgivelsene. Når grisen beiter, roter den med trynet i jordbunnen etter mat. Grisen har en usedvanlig velutviklet luktesans, og kan lukte seg fram til maten. Når det er nødvendig, bryter den opp jorda for å få tak i maten. Trynet til grisen er fysisk tilpasset denne måten å skaffe seg mat på. Den øvre delen er robust og kraftig, mens den nedre delen er rikt utstyrt med nerver og er svært følsomt.[7,10]

Språk:

Griser er lærenemme og svært sosiale dyr. De kommuniserer med lukt, gryntelyder og kroppsspråk. Lukten og alle signalene den gir, er den viktigste informasjonen mellom griser.[7,8,10] Kroppsspråket er variert. En underlegen gris kan senke hodet og vende det bort fra den dominante motparten. Den kan også trekke seg spontant og passivt tilbake. Slik opprettholdes freden i flokken. Griser trenger kroppskontakt, og vil gjerne ligge tett i hvile- og sovesituasjoner.[3,10]

Griser bruker trynet til å lukte seg fram til mat i jordbunnen. | Free Animal Pix

Grisen er et renslig dyr, men setter stor pris på å få seg et gjørmebad. | I. L.Hauge

Fødsel og oppvekst:

Et par døgn før fødselen får purka behov for å forlate flokken og ordne klart et passende sted å føde. Hun velger et tørt og skjermet sted. Der graver hun ei grop, og begynner å bygge reir (bol). Hun fyller reiret med tørt gress, løv og kvist som hun finner i nærheten. Hun bærer fram byggematerialet. Arbeidet tar flere timer.[7]

Purka får gjerne 4-6 unger i kullet. De nyfødte ungene lukter og føler seg fram til spenene. Den spenen ungen ender opp med, blir dens faste spene. Mens de oppholder seg i reiret, har purke og unger hyppig kontakt tryne mot tryne, og de lærer å kjenne hverandres lukt og grynt. Ungene er helt avvent etter 4-6 måneder.[3]

UTFORDRINGER FOR GRISEN SOM HUSDYR

Grisen blir lett stresset av å ikke få utløp for sine naturlige aktivitetsbehov. For purka kan tiden rundt fødsel være spesielt vanskelig. Også grisungene får problemer knyttet til svært smertefull kastrering og for kort tid med moren.

Stor kullstørrelse er en belastning. | K. Frivik

Avl:

Norske griser er avlet for å være magre og for å ha høy ytelse, i form av å få mange grisunger og vokse unormalt fort. Gjennomsnittlig får purka nå 16 unger per kull. Store kull fører til økt risiko for svake grisunger. Basert på purkas biologiske kapasitet anbefaler EFSA maksimalt 12 grisunger per kull. Også norske forskere har frarådet å avle for enda større kull enn i dag fordi det vil gå utover velferden. [4,11,13,24] Magerhet og høy ytelse gjør grisen generelt mer utsatt for produksjonslidelser. Det bidrar til at beinlidelser og liggesår er utbredt. Dyrene kan bli halte og må slaktes tidligere.[4,14,15]

Purka og smågrisene:

Når ei grisepurke skal føde, har hun sterkt behov for å forsøke å bygge reir, selv om hun bare har litt halm og dårlig plass i bingen. Purka kan bli stresset av de utilstrekkelige forholdene, noe som kan føre til at hun ikke klarer å være en god mor. En del purker legger seg oppå ungene, slik at de dør.[11]

Det er lovlig å holde purka fiksert mens hun føder og i inntil én uke etterpå dersom de vurderes som "spesielt urolige". Dette betyr at hun stenges inne i en metallramme. Ungene kan die henne gjennom sprinklene, men ellers forhindres hun fra å ha kontakt med dem.[16] Mange bønder har sluttet med dette, men en del praktiserer det fortsatt.[32]

Betongbingene gir svært begrensede muligheter for grisenes adferdsbehov | I. Pedersen

Siden grisepurka får for mange unger per kull, er det et problem at grisungene skader hverandre og moren under kampen om de beste spenene. Enkelte bønder filer ned grisungenes hjørnetenner. Tannfilingen kan være smertefull og medføre skader.[11,16,18] I naturen avvennes grisunger gradvis frem til de er 4-6 måneder. I fangenskap avvennes de derimot helt plutselig når de tas fra moren ved fire ukers alder, noe som er en stor påkjenning.[16,19]

Kastrering:

Alle hanngrisunger blir kirurgisk kastret. Kastreringen gjennomføres nå ved at lokalbedøvelse og smertebehandling injiseres, men er fortsatt smertefullt. Kastreringen gjennomføres fordi noen av hanngrisene ellers kan få en smak i kjøttet som enkelte forbrukere reagerer negativt på.[16,24]

Slaktegrisene:

Griser som skal føres opp til slakt, lever vanligvis trangt sammen i små betongbinger. En gris som veier 50-85 kg har krav på 0,65 m² plass. Mange har bare litt strø og halm på gulvet, og noen bønder henger opp taustumper eller lignende som dyrene kan leke med.[16,35,33] For en nysgjerrig og aktiv gris er dette ikke nok for å tilfredsstille behov for bevegelse, utforsking og sosialt liv. Grisen, som naturlig bruker store deler av dagen på å søke etter mat, føres hovedsakelig med kraftfôr som spises opp på kort tid. Mange griser har magesår på grunn av for lite fiber i kosten [20,36]

Adferdsproblemer:

Små grisunger kan begynne å suge på hverandres ører eller haler når de tas fra mora. Det ser ut til at de leter etter padder, men ustanselige trykk og bitt mot mage og flanke på andre grisunger kan medføre store sår.[3,21] Hvis grisungene får leker, mye strø og nok plass til å lekeslås, skader de hverandre mindre.[22]

Grisen har en sterk medfødt motivasjon for å rote etter mat. Når de ikke får utløp for sine naturlige behov kan adferdsforstyrrelser oppstå. Halebiting er et eksempel på en slik unormal adferd fra frustrerte griser. Halen er full av nerver, og halebiting er svært smertefullt. Det kan i tillegg være inngangsport for bakterier og danne verkebyller i kroppen. Iblant kan halen gnages av helt inn til roten, og gjøre at den angrepne grisen blir lam.[4,23,31]

Griser har et stort utforskningsbehov. | I.L. Hauge

Griser har naturlig stabile sosiale grupper, og sammenblanding av griser som ikke kjenner hverandre gir ofte slagsmål, fordi grisene har for liten plass til å etablere en rangordning på fredelig måte. Kampene kan gi sår og skader. Bingen har få skjulesteder. Det kan være en stor belastning for dyr med lav rang å leve så tett med dominante og aggressive dyr. Enkelte griser kan bli så ille mobbet at de til slutt dør av utmattelse.[19,21]

Helseproblemer:

Omtrent 12-13 % av grisungene dør i løpet av den første levetiden.[2] Store kull innebærer at flere grisunger har lav fødselsvekt. Slike griser er ekstra sårbare for sult og kulde, og kan ha dårlig immunforsvar fordi de får for lite råmelk. En sulten og svak grisunge vil oftere befinne seg rundt juret til mora, og lettere risikere å bli ligget ihjel.[4,11,13]

Slakt:

Grisene sendes med dyretransport til slaktning ved 4-6 måneders alder, når de veier om lag hundre kilo. For mer informasjon les [faktaarket vårt om transport og slaktning](#) .[25]

KRITIKK AV GRISEHOLD

Kritikk mot den intensive svineproduksjonen har blitt reist fra flere hold:**Rådet for dyreetikk (2023):**

” Arealkravet til gris økes med minst 50 %. Dette kan enten gjøres ved å redusere det tillatte antall dyr i bingen eller ved å tilrettelegge for større binger, f.eks. med ombygging til storbinger med dypstrø for slaktegris, råner, ungpurker og avlspurker som ikke er i laktasjon.[...] Det må, som for storfe, sau og geit, også innføres krav om myk liggeplass til alle griser i besetningen. Dette vil gi økt liggekomfort, redusere forekomsten av bogsår og bedre klauvhelsen.”[26]

Mattilsynet (2023):

“Mange griser får ikke dekket behovet for aktivisering: Dagens standard driftssystemer for gris gir svært begrenset mulighet for grisene til å aktivisere seg ved å undersøke omgivelsene og rote i underlaget. Gjeldende regelverk om bruk av rotemateriale har vist seg problematisk å overholde. Regelverket og driftssystemene må i større grad ivareta grisenes naturlige behov for aktivisering. Tilgang til egnede utendørsområder og arealer med dypstrø i innendørssystemer er aktuelle tiltak som bør utredes.

De fleste griser må ligge på harde betonggulv uten særlig mye strø: Griser er tunge dyr uten pels og trenger en mykere liggeplass enn et betonggulv med et tynt lag strø.”[28]

Veterinærinstituttet (2022):

“Veterinærinstituttet mener:

- Næringa må styrke arbeidet med holdninger hos svinebønder
- Bruken av sysselsettingsmateriale må økes
- Gjødelsystemer må takle rikelig bruk av strø/rotemateriale
- Registrering av skade og sykdom som gjøres på slakteri må følges opp i besetningene
- Sjekk av kadavre som hentes på gårdene bør gjennomføres
- Krav om uteliv for griser bør utredes” [37]

Rådet for dyreetikk (2009):

“I norsk svinehold har dårlig beinkvalitet vært en utfordring i flere tiår. Avl med sterkere vekt på bedre og mer funksjonsdyktige bein vil kunne gi bedre holdbarhet i svineproduksjonen. [...] Rådet er bekymret over at kunstig oppføring av spedgriser synes nødvendig i økende grad. Ved kunstig melkeføring tas spedgrisen vanligvis vekk fra mordyret, og sped-grisens sugebehov og behov for omsorg blir da ikke dekket.”[4]

Stadig flere faginstanser støtter økt satsing på utegris, gjerne i form av friland. | I. L. Hauge

BEDRE DRIFTSFORMER

Det finnes gårder der grisene får være utendørs i perioder. Økologisk regelverk har krav om tilgang til luftegård, slik at de får dagslys og frisk luft.[27] Såkalt “frilandsgris” innebærer at grisene bor i hytter på et område der de kan gå fritt, tryne i jorda og leve tilnærmet normalt. Dyrevernermerking og økologisk merking sikrer grisene bedre levemiljø, for eksempel i form av uteareal.

// DYREVERNALLIANSENS ARBEID

Dyrevernalliansen arbeider politisk for å bedre velferden. Kjernen i arbeidet vårt er det faglige fokuset på dyrevern. Samtidig informerer vi publikum, og gir deg som ønsker å hjelpe grisene muligheten til å bidra i arbeidet.

DYREVERNALLIANSEN ARBEIDER FOR Å:

- Gjøre avlen mindre intensiv, med mindre kullstørrelser og friskere griser.
- Erstatte kirurgisk kastrering av grisunger med en vaksine.
- Gi grisene større plass, få forbud mot fiksering i fødebingen og la flere griser få komme utendørs.
- Opplyse publikum om hvordan svineproduksjon foregår, og øke tilgangen til kjøttfri mat.
- Å få innført strengere kontroll, øke midlene til Mattilsynet og få et sterkere dyrepoliti.

// DU KAN HJELPE GRISENE

HVA DU KAN GJØRE

- Hvis du spiser svinekjøtt, velg merkevarer med Dyrevernermerket. Se matguiden vår i [appen "Dyrevennlig"](#) for informasjon.
- Som fadder i Dyrevernalliansen hjelper du grisene som trenger deg aller mest. Bli fadder i dag! dyrevern.profun.do/fadder_gris
- Følg Dyrevernalliansen på facebook.com/dyrevern
- Meld deg på våre nyhetsbrev: dyrevern.no/nyhetsbrev

// KILDER

- [1] Animalia, *Kjøttets tilstand 2024 - status i norsk kjøtt- og eggproduksjon*, Rapport, URL: animalia.no, oktober 2024.
- [2] Animalia, *Ingris årsstatistikk 2023*, URL: animalia.no, juni 2024.
- [3] Keeling, L. and Gonyou, H. W., (eds.), *Social behaviour in farm animals*, CABI Publishing, 2001.
- [4] Rådet for dyreetikk, *Dagens husdyravl i et etisk perspektiv*, Uttalelse, URL: radetfordyreetikk.no, 2009.
- [5] Fredriksen, B., "Bogsår og halebiting, forebygging og behandling", Paper, konferansen Gris i '13, 14.-15. november 2013.
- [6] Henriksen, B. I. (Bioforsk), "Gris - dyrevelferd", URL: agropub.no, 21. februar 2011.
- [7] Jensen, P., *Dyras atferd*, Landbruksforlaget, 2001.
- [8] Børresen, B., *Kunsten å bli tam - folk og dyr i 18. 000 år*, Gyldendal, 1994.
- [9] Bracke, M., "Review of wallowing in pigs: Description of the behaviour and its motivational basis", *Applied Animal Behaviour Science* 132: 1-13, 2011.
- [10] Fraser, A. and Broom, D., *Farm Animal Behaviour and Welfare*, CABI Publishing, 1997.
- [11] Andersen, I. L., "Fire viktige tiltak omkring grising", *Svin* 9, 2010.
- [12] Koba, Y. and Tanida, H., "How do miniature pigs discriminate between people? Discrimination between people wearing overalls of the same colour", *Applied Animal Behaviour Science* 73: 45-58, 2001.
- [13] the EFSA Panel on Animal Health and Welfare, "Animal health and welfare aspects of different housing and husbandry systems for adult breeding boars, pregnant, farrowing sows and unweaned piglets", *The EFSA Journal* 572, 1-13, 2007.
- [14] Animalia, *Strategi for norsk svinehelse 2011-2015, Handlingsplan i samarbeid med Nortura, KLF og Norsvin*, 2011.
- [15] Thingnæs, S., "Bedre drift og holdbarhet i smågrisproduksjonen", *Svin* 6, 2011.
- [16] Landbruks - og matdepartementet, *Forskrift om hold av svin*, 18. februar 2003.
- [17] Croney, C., Adams, K. et al., "A note on visual, olfactory and spatial cue use in foraging behaviour of pigs: indirectly assessing cognitive ability", *Applied Animal Behaviour Science* 83: 303-308, 2003.
- [18] Hay, M., Rue, J. et al., "Long-term detrimental effects of tooth clipping or grinding in piglets: a histological approach", *Animal Welfare* 13: 27-32, 2004.
- [19] The European Commission, *The welfare of intensively kept pigs*, Report, 1997.
- [20] Van de Weerd, H. and Day, J., "A review of environmental enrichment for pigs housed in intensive housing systems", *Applied Animal Behaviour Science* 116: 1-20, 2009.
- [21] Benson, G.J. and Rollin, B. (eds.), *The well-being of farm animals*, Blackwell Publishing, 2004.
- [22] Oostindjer, M., van den Brand, H. et al., "Effects of environmental enrichment and loose housing of lactating sows on piglet behaviour before and after weaning", *Applied Animal Behaviour Science* 134: 31-41, 2011.
- [23] Kjelsvik, O. (Nortura), "Hvordan forebygge halebiting", URL: animalia.no, publisert i *Svin* 8, 2010.
- [24] Dyrevernalliansen, "Kastrering av griser må opphøre", URL: dyrevern.no, publisert 5. februar 2015.
- [25] Dyrevernalliansen, "Fakta om dyretransport og slaktning", URL: dyrevern.no.
- [26] Rådet for dyreetikk, *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*, Uttalelse, URL: radetfordyreetikk.no, 27. august 2023.
- [27] Mattilsynet, *Regelverksveileder økologisk produksjon*, URL: mattilsynet.no, publisert 16. desember 2022.
- [28] Mattilsynet, *Høringsinnspill til ny dyrevelferdsmelding om husdyrproduksjon*, URL: regjeringen.no, 15. september 2023.
- [29] Stenklev, E. M., (Nortura), "Økende forekomst av APP - hva gjør vi?", Paper, konferansen Gris i '13, 14.-15. november 2013.
- [30] Animalia, *"Actinobacillus pleuropneumoniae (App)"*, URL: animalia.no, 26. september 2014.
- [31] Farewelldock, "Farewelldock executive summary", URL: farewelldock.eu, March 12, 2017.
- [32] Dyrevernalliansen, *Fiksering i fødebinge*, Fagnotat, juli 2021.
- [33] Mattilsynet, *Brannsikring i svinehold - Nasjonalt tilsynsprosjekt 2015*, Rapport, URL: mattilsynet.no, 25. februar 2016
- [34] Ocepek, M., Newberry, R.C. og Andersen I.L., "Trade-offs between litter size and offspring fitness in domestic pigs subjected to different genetic selection pressures", *Applied Animal Behaviour Science* 193: 7-14, 2017.
- [35] Mattilsynet, *Veileder for tildeling av aktivitets- og rotemateriale for gris*, URL: mattilsynet.no, 10. november 2017.
- [36] Thingnæs, S.L., "Magesår en krevende utfordring", *Svin* 6, 2016.
- [37] Veterinærinstituttet, *Høringsinnspill til ny dyrevelferdsmelding om husdyrproduksjon*, URL: regjeringen.no, 31. august 2022.